

tantiat. Attamen accurate interpretandi laudato illi haudquaquam denegandam esse, P. D. Huetius (36) arbitratur.

Joannem Argyropulum auctorem etiam habet *Expositio Ethicorum Aristotelis*, quam, ab ipso videlicet Florentiae publice traditam (37), edidit Donatus Acciaiolus. In Latinum idem transtulit Basilii Magni in *Hexaemeron homilias novem*; eaque versio in Latinis et Graeco-Latinis Basilii Magni operum editionibus exstat. *De processione Spiritus sancti*, ejusdem ad magnum ducem Lucam Ducaram (38), scriptum, in quo decreti, in synodo Florentina facti, explanatio habetur cum interpretatione sua Latina, Leo Allatius inseruit *Græciæ orthodoxæ* tom. I, Romæ a. 1652 edito, pag. 400 seqq.

Ἀνέκδοτα Argyropuli, quæ in celeberrimis Italiae, Galliae, Hispaniæ bibliothecis latent (39), potissimum hæc sunt: *Monodia et consolatio ad imp. Constantinum* (40) in morte fratris Joannis, qui anno 1148 decessit; *ad Constantinum Palæologum de regno liber*; *Comparatio inter principes antiquos et novi imperii, Turcici videlicet. Solutio difficultatum et questionum, a Cypriis quibusdam sapientibus et medicis sibi oblatarum* (41).

(36) *De claris interpretibus* ed. Stadl., pag. 295.

(37) Proflitetur id ipse Acciaiolus, in proœmio expositionis hujus, impr. Florentiæ apud S. Jacobum de Ripoli, an. 1487, fol., hisce verbis: « Expositionem (Argyropuli) accommodatam præcipue menti Philosophi, litteris mandare constitui, ut ii qui adesse non potuerunt, et harum rerum desiderio tenerentur, hæc, quæ nos ex ejus ore accepimus, percipere et ipsi pro arbitrio possent. Quare traductionem illius ac ordinem explicandi pluribus verbis secuti sumus, lata interdum et diffusa oratione utentes, ut explanatio aperta magis, magisque omnibus esset communis. »

(38) Vid. Papadopoli *l. c.*, pag. 180. Perperam adeo H. Wharton, in append. ad *Hist. litt. Gall. Cave*, pag. 109, et ab eo in eundem, ut videtur, inducti errorem, J. A. Fabricius et Hædus, pag. 204, ex magno duce, qui in libri titulo tantum nominatur, Cosmam ducem efflaxerunt, Medicem illum procul dubio intelligentes, quem vero neutquam ducem fuisse, satis constat.

(39) Referuntur illa a Phil. Labbeo in *Nova Bibl. librorum mss.*, pag. 71, 113, 387; indeque, post

alios, a Fabricio *Biblioth. Gr.* vol. X, pag. 426; qui etiam, orationem Argyropuli quartam pro synodo Florentina a Nic. Commeno, *Prænot. mystagog.* p. 561, citari, notat et inter scripta illius perennata Græca ecclesiastica Argyropuli, ἄμωνόμου forte, refert.

(40) Hujus mentionem facit Leo Allatius, *De synodo Photiana*, pag. 542.

(41) Ἀνέκδοτα hæc, quæ memoravimus, omnia in bibliotheca regia Parisiensi asservantur. Vid. *Catal. codd. mss.* tom. II, pag. 159, 196, 245. In codice Græco ms. bibliothecæ Bodleianæ, quo Porphyrii *Isagoge*, et Aristotelis *Organon*, cum scholiis marginalibus, continentur, Argyropulus Cyprioticam docens representatur forma quidem minus concinna; quam ipsius effigiem, æri incisam H. Hædus suis de Græcis illustribus, linguæ Græcæ instauratoribus, libris addendam curavit. Καλλιγραφία Argyropuli documentum est anonymi Compandium eoron con, quod, manu ejus scriptum, in Græca D. Marci exstat bibliotheca. Vide *Catalog.*, pag. 192.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τῆς ΚΑΜΠΡΟΤΑΤῆς ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΑΝΕΣΤΑΤῆς ΜΕΓΑΛῆς ΔΟΥΚΕ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΩΤΑΤΟΝ,

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ

ΕΝ ᾧ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΘΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ.

JOANNIS ARGYROPULI

AD ILLUSTRISSIMUM ET PRÆCLARISSIMUM MAGNUM DUCEM

SCRIPTUM BREVISSIMUM

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI,

IN QUO HABETUR EXPLANATIO DECRETI FACTI IN SYNODO FLORENTINA.

(L. Allatio interprete in Græc. orthodox., tom. I.)

1. Rebus aliis omnibus inter viros felices ac fortunatos te colloco, illustrissime ac præclarissime magne Dux, quas si recensere voluero,

α'. Πᾶσι μὲν ἄλλοις ἐγὼ σε τῶν εὐδαιμόνων νενομίκα, λαμπρότατε καὶ περιφανέστατε μέγα Δούξ, ὧν ἕκαστον ἀμήχανον ἐξορπιῖν, οὐ μόνον κατὰ τὸν ἐνε-

στηκότα χρόνον, δε ἡμῖν ἄγαν βραχύτατος συγκε-
χώρηται, ἀλλ' οὐδ' ὅτε καιρὸς τῶν σῶν ἐγκωμίων,
ὅθ' ὑπόθεσιν λαμπροτάτην οἶμαι τὰ σὰ ποιησόμεθα,
οὐχ ἦττον δὲ καὶ τῆ, ἣν ἔχεις περὶ τοῦς λόγους
σπουδῆν, οὗς τῶν ἐν ἡμῖν ἀπάντων νομίζων τὸ τι-
μιώτατον, νῦν μὲν ἱστορίαις χαίρεις καὶ ἄπερ ἐν
συγγραφαῖς περιέχεται, νῦν δὲ φιλοσοφεῖς ἀκριβῶς,
ὡσπερ τις ἐν Ἀκαδημαῖα τραπεῖς, ἢ πλοκάς εἰδῶς
λόγων, οὗς αὐτὸς ἐπλεξεν ὁ Περίπατος. Μάλιστα
δ' ὅτι μόνος σχεδὸν τὰ δημόσια πράττων, καὶ τοῦτ'
ὑπάρχων ἐν πόλει, ὅπερ ἐν σώματι δῆπου ψυχῆ,
καὶ ὅπερ νοῦς ἐν παντί, οὐδὲ τῶν θεολογικῶν ἄμοι-
ρος ἐγίνου δογμάτων. Ἄλλ' οὕτω τοι καλῶς καὶ τού-
των τὸ πλεῖστον ἐξήσκησας, ὥστε μηδένα ῥηδῶς
πιστεύειν, ὅτι σοι καὶ περὶ ἄλλων γέγονε λόγος.
Σημεῖον δὲ ὅτι πᾶς ὀτισοῦν θεολογίαν εὖ ἤσκη-
κῶς, πείραν διδοὺς καὶ λαμβάνων, ἀπεισι μᾶλλον
θαυμάζων, ἢ θαυμαζόμενος. Οὕτω περίεστί σοι
μελέτης, καὶ ταῦτα τῆς τῶν κοινῶν φροντίδος ἐχό-
μενος, καὶ ἃ σώζειν ἐθέλει τὴν ἡμετέραν ἄλλοτε
ἄλλαις τύχαις οὐκ ἐξω πραγμάτων οὔσαν, ἀλλ' αἰεὶ
ὀνήσκουσαν τῷ θεῷ τοῦς αὐτῆ ἰσολεμίους. Χάριεν
δέ σου κακίνο, ὅτι μόνος αὐτὸς οἶός τε ὦν τοῖς
δόγμασιν ἐριστάνειν, οὐδὲ τὴν σὴν ἡμῖν ἀταξιοῦς
θεωρίαν, ἀλλὰ λέγεις μὲν αὐτὸς, ἃ σοι περὶ ἐνίων
δοκεῖ, ἀκούεις δὲ καὶ ἡμῶν, ὅ τι φρονοῦμεν περὶ
αὐτῶν, ὡς οὐχ οἶόν τε ὄν τὴν περὶ αὐτῶν δόξαν
ἐβρῶσθαι, ἂν μὴ καὶ τοῖς εἰδόσι ταυτὰ δοκῆ. Αὐτὸς
μὲν οὖν μηδέποτε παύσαιο τοιοῦτοις συζῶν ἀγαθοῖς,
ἃ τε οἰκεῖά φασιν ἀνθρώπῳ, καὶ οἷς ἐθέλει τὸ μα-
κάριον περιγίνεσθαι. Ἡμεῖς δὲ διττὰς εἰδότες σοι
διὰ ταῦτα τὰς χάριτας, ὧν τε ἡμεῖς ἀξιοῖς, καὶ ὧν
ἐντεῦθεν κοινῆ χρηστῶν ἀπολαύομεν, περιεργότε-
ρον μὲν ἐν ἄλλοις, σοῦ ξυνεφαπτομένου, θεολογήσο-
μεν πολλῶν τε ἄλλων πέρι, καὶ ὅη περὶ οὗ λόγος
ἡμῖν ἐγένετο πρότερον· νυνὶ δὲ ὀλίγα ἄττα σὴν
χάριν περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος προόδου φιλο-
σοφήσομεν. Ἐκέλευσας γὰρ, καὶ οὐκ ἦν ἀπειθεῖν
τοσαύτη δυνάμει.

ob ea quæ nobis imperitis, tum ob ea quæ inde bona communiter possidemus, curiosius in aliis, te opem ferente, de rebus aliis multis divinis orationem instituemus, et de eo quoque, de quo ante triduum sermonem contulimus. Nunc vero pauca quadam in tui gratiam de Spiritus sancti processione philosophabimur. Imperasti siquidem, tantæque potestati morem non gerere, haud fas est.

β'. Τριῶν οὖν ὄντων ἐν τοῖς θεοῖς προσώπων D κατὰ τὰς θεολογικὰς ὑποτυπώσεις τε καὶ ἀρχάς, Πατὴρ, Υἱὸς τε καὶ θεοῦ Πνεύματος, ἡνωμένον μὲν τῆ οὐσίᾳ, διακρινόμενον δὲ ταῖς ιδιότησι χρη-
ματι, παράγει μὲν τὸ ἐν ὁ Πατήρ, παράγεται δὲ τὰ δύο Υἱὸς τε καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Οὕτε γὰρ ἀφ' ἐαυ-
τῶν εἶσι ταῦτ' εἶναι, ἵνα μὴ ἐτερότης γένοιτο φύ-
σεως, οὕτε ἐξ ἀλλήλων παράγεσθαι, οἷς αὐτὸ ἐαυτό-
τε παράγειν ἀμήχανον. Ἐν οὖν διὰ τοῦτο τὸ γε παράγον, τὰ δὲ λοιπὰ παραγόμενα. Παράγων δὲ ὁ Πατήρ πρακτικὰς δῆπουθεν ἔξει δυνάμεις, διακρι-
νομένας πως καὶ αὐτὰς, οἷς δι' αὐτῶν διακρινόμενα παράγεται πρόσωπα, τὴν μὲν ἢ τὸν Υἱόν, τὴν δ' αὖ πάλιν, ἢ παράγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀρχὰς οὔσας τε καὶ δυνάμεις, καὶ γονιμότητις, αἷς μήτε παρα-

A verba viresque deficient non tantum hoc præsentī tempore, quod nobis quam brevissimum conceditur, sed etiam cum tuas enarrandi laudes occasio sese tulerit, et nobilissimum argumentum orationi meæ facta tua constituam : non minus vero et eo quo ad sermones concitaris studio, quos inter res humanas pretiosissimos reputans, nunc in versandis historiis, et quæ in aliorum Commentariis continentur, nunc accurate philosophicis speculationibus, perinde ac si in Academia enutritus, et disputationibus difficiles explicatus habentibus, quas ipse Peripatus plexuit, exercitus esses, operam navas. Sed inter alia præcipue, quod solus fere res publicas administrans, et in civitate id operans, quod in corpore anima, et mens in uni-

B verso, a theologis decretis, uti eorum expertus, non abstines, sed in his etiam adeo prompte sedula exercitatione, ea incrementa cepisti, ut nemo facile crediderit, animum studiis aliis applicasse. Indicio est, quod quicumque, in speculationibus theologis versatissimus, quid possit uterque vestrum vicissim experiens, abscedit admirans potius ipse, quam sui admirationem injiciens, sic tibi hujuscemodi exercitationis rerum publicarum curis licet implicito : et quæ patriæ nostræ, variis fortunæ casibus et calamitatibus nimium misere fractæ, et tantum non præ hostium imminentium sibi metu continuo expiranti, opem ferre possent comminiscenti, abunde est. Litas quoque gratiis, quod cum solus ipse posses edicendis dogmatibus præesse, neque tuas nobis speculationes pernegas, sed edisseris tu quidem de iis quibus tibi videtur verba faciens, audis vero et nostram de iisdem sententiam, quasi opinionem de iis firmam esse non posse existimes, nisi et scitorum calculo corroboretur. Tu igitur nunquam cum bonis similibus vitam agendi finem ponas, quæ propria esse hominis traduntur, et quibus beatitas ipsa comparatur. Nos porro tibi duplices gratias agentes, tum

2. Cum itaque in divinis sicut tres personæ, secundum theologica placita et principia, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, essentia quidem unitæ, et vero distinctæ proprietatibus, una, Pater nempe producit, duæ vero, Filius et Spiritus producuntur. Neque enim has a semetipsis esse addecebat, ne naturæ diversitas introduceretur, neque una ex alia produci; unum enim seipsum producere haud potis est. Quapropter unum est producus, cætera producta. Et Pater producus productivas equidem facultates habebit, et ipsas inter se quodammodo distinctas, quibus distinctæ personæ producuntur, alteram quidem, qua Filium, alteram rursus, qua Spiritum sanctum producit, quæ principia sunt, et facultates, et secundum naturam, neque quippiam

producentes, neque productæ: id enim est hypostasis proprium; non enim perfectionum, aut facultatum, namque hæc in hypostasi sunt et cum hypostasi, vocanturque a theologis, hæc generativa, illa productiva facultas, quapropter et productorum hic quidem fetus et Filius, ille productio et Spiritus nuncupatur. Oportet enim ea, quæ ex principiis sunt, in iis quæ ejusdem generis sunt, propriis suis principiis non dissimilia esse, et ex iis quoque sibi nomen asciscere.

5. Cum vero productorum utrumque ex essentia dicatur Patris, ipsa autem neque generat, neque generatur, neque etiam producit, neque producitur, ut theologi tradunt, necesse est essentiam amborum principium esse tale, quo Pater utrumque producat, Filium et Spiritum sanctum, cum alias ejusdem essentia sint cum produceme producta, et inter se producta non alio modo existant, quam ex Patris essentia veluti principio et facultate, quæ neque producit, neque producitur, neque in ea, quæ ex aliquo est, neque in ea quæ ad aliquid definitione est, cum in Patre scilicet existat, et in Filio, et in Spiritu, et veluti principium, et veluti species, in quantum exhibetur. Verumtamen Patris hypostasis una et eadem, cum personas producit, rursusque essentia unam et ideam principium et facultas, ipsa producta modis omnibus eadem essent; imo unum equidem plane esset persona producta, nisi essentia et alia quedam inessent, per quæ quodammodo facultates diversæ fierent, quibus Filius et Spiritus producuntur. Et hæc fuerint intellectus et voluntas, illa quidem simul cum essentia principium et facultas existens, per actionem generationis productiva Filii, proptereaque Verbum Dei Filius a theologico tonitru nuncupatur. Fetus enim intellectus est Verbum. Voluntas vero simul cum ipsa essentia principium et facultas existens per operationem productionis, sive spirationis productiva hypostasis Spiritus sancti, non ut principium liberum, sed ut necessarium et naturalis quedam facultas et principium, proptereaque a theologis amor divinus Spiritus appellatur. Virtus enim amoris voluntas est. Et dicta hæc nostra et theologorum placita concorditer inter se congruant. Neque his minus conveniat sancti Augustini dicta in volumine de *Trinitate*, in quibus memoriam quidem generativam, voluntatem vero spirativam vocavit facultatem.

4. Manifestum itaque est ex dictis, Patrem fontem esse Deitatis, et solam causam, et solam originem supersubstantialis Divinitatis, et solum genitorem simul et productorem, et alia, quibus ipsum theologorum schola cohonestat; non solum quod jam dictas facultates atque fecunditates a nemine habeat, sed quod ipse solus sit solam in divinis producens. Ipse etenim solus est, qui jam dictas facultates veluti fons et principium, et

γούσας, μήτε μήν παραγομένας αὐτάς. Ἐκάτερον γὰρ ὑποστάσεως ἴδιον, οὐ τελειοτήτων, οὐδὲ δυνάμεων. Ἐν ὑποστάσει γὰρ τὰ τοιαῦτα καὶ ἐνυπόστατα. Καλεῖται δὲ πρῶς τῶν θεολογούντων αὐτῶν ἡμῖν τε; γεννητική, ἡ δ' ἦν προβλητική δύναμις. Διὸ καὶ τῶν παραγομένων τὸ μὲν γέννημα καὶ Υἱός, τὸ δὲ πρόβλημα καὶ Πνεῦμα προσαιρουέται. Δεῖ γὰρ τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν ἐν τοῖς τοῦ αὐτοῦ εἶδους ταῖς σφῶν αὐτῶν πως ἀρχαῖς εἰκέναι, καὶ ἐξ ἐκείνων ἔχειν καὶ τοῦτο γὰρ.

γ. Ἐπεὶ δὲ τῶν παραγομένων ἐκάτερον ἐκ τῆς οὐσίας λέγεται τοῦ Πατρὸς, αὐτὴ δὲ οὔτε γεννᾷ, οὔτε γεννᾶται, οὔτε μήν προβάλλει, οὔτε προβάλλεται, καθάπερ οἱ θεολογούντες φασιν, ἀνάγκη τὴν οὐσίαν ἀρχὴν ἐκατέρων εἶναι τοιαύτην, ἢ παράγει Πατὴρ ἐκάτερον, Υἱόν τε καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Ἄλλως τε καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα, τὰ τε παραγομένα τῷ παράγοντι, καὶ ἀλλήλοις τὰ παραγομένα, οὐκ ἂν ἄλλως εἶεν ἢ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, ὡς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως, ἢ οὔτε παράγει, οὔτε παράγεται, οὔτ' ἐν τῷ ἐξ οὗ, οὔτ' ἐν τῷ πρὸς ὃν ὄρω, ἐν τῷ Πατρὶ δηλαδὴ οὐσα καὶ ἐν Υἱῷ, καὶ τῷ Πνεύματι, καὶ ὡς ἀρχὴ καὶ ὡς εἶδος τό γε διδόμενον. Ἄλλὰ μήν τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως τῆς αὐτῆς οὐσίας, ὅτε παράγει τὰ πρόσωπα, καὶ τῆς οὐσίας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς αἰσὶν οὐσίας ἀρχῆς καὶ δυνάμεως, τὰ παραγομένα τὰ αὐτὰ ἂν ἦν πάντα πάντως. Μᾶλλον δὲ ἐν ἂν ἦν τῷ ὄντι τὸ παραγομένον πρόσωπον, εἰ μὴ τῆ οὐσίᾳ καὶ ἄλλ' ἅττα ξυνην. δι' ὧν διαφοραὶ πως γένοιτ' ἂν αἱ δυνάμεις, αἷς Υἱός καὶ Πνεῦμα παράγεται. Τὰ δὲ ἄρα νοῦς ἂν εἶεν καὶ βούλησις, ὁ μὲν ἅμα τῆ οὐσίᾳ ἀρχὴ καὶ δύναμις ὧν δι' ἐνεργείας τῆς γεννήσεως, παρακτικῆ τοῦ Υἱοῦ διὸ καὶ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός ὑπὸ τῆς θεολόγου βροντῆς ὠνόμασται νοῦ γὰρ γέννημα λόγος· ἡ δ' αὖ σύναμα τῆ αὐτῆ οὐσίᾳ ἡ βούλησις, ἀρχὴ καὶ δύναμις οὐσα δι' ἐνεργείας τῆς προβολῆς, ἢ πνεύσεως παρακτικῆ, τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑποστάσεως, οὐχ ὡς ἀρχὴ αὐτεξούσιας, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖα καὶ φυσικὴ τις δύναμις καὶ ἀρχὴ διὸ πρῶς τῶν θεολογούντων ἀγάπη τὸ θεῖον κέκληται Πνεῦμα. Τῆς γὰρ ἀγάπης ἡ δύναμις βούλησις. Ἐυνάδει δὲ τὰ λεγόμενα ταῖς τῶν θεολογούντων φωναῖς, οὐχ ἤτιον δὲ τοῖς εἰρημένους ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Λύγουστίνου ἐν τῷ *Περὶ Τριάδος* βιβλίῳ, ἐν οἷς καὶ μνήμην μὲν τὴν γεννητικὴν, βούλησιν δὲ τὴν πνευστικὴν ἐκάλεσε δυνάμιν.

δ. Φανερόν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ Πατὴρ πηγαία θεότης, καὶ μόνον αἷτιος, καὶ πηγὴ μόνη τῆς ὑπερουσίου θεότητος, καὶ μόνος γεννήτωρ ἅμα καὶ προβολεὺς, ὅσα τ' ἄλλα πρὸς τῶν θεολογούντων ὠνόμασται, οὐ μόνον τῷ παρὰ μηδενὸς ἔχειν τῆς εἰρημένης δυνάμεις καὶ γονιμότητος, ἀλλὰ καὶ τῷ μόνον αὐτῷ ἐν τοῖς θεοῖς εἶναι τὸν μόνον παράγοντα. Αὐτὸς γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ παράγων ταῖς εἰρημέναις δυνάμειν, ὡς πηγὴ καὶ ἀρχὴ καὶ αἷτιος, καὶ

ὅτι ἂν εἴποι τις τῶν ὁμοίων. Φανερόν δὲ καὶ ὅτι αἱ εἰρημέναι δύο δυνάμεις ἡ θεία οὐσία πάντως ἐστὶ, καὶ τὰ ἀποδιδόμενα τῷ Θεῷ, νοῦς τε καὶ βούλησις. Νοῦς δὲ ἄρα καὶ βούλησις τελειότητες. Δυσὸν δὲ ὄντων τοῖν παραγομένοιον προσώπων, Υἱοῦ τε καὶ Θεοῦ Πνεύματος, ὁ μὲν πρόεισιν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἢ Πατὴρ, διὸ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεται τῇ υἰότητι· Υἱὸς γὰρ Πατρὸς, ὡσπερ καὶ Πατὴρ ὁ Πατὴρ Υἱοῦ λέγεται· ὁ δ' αὖ πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, οὐχ ἢ Πατὴρ, ἀλλ' ἢ προβολεὺς ἀήπου, καὶ προβάλλιον, καὶ πνεύον, καὶ ὅσα τῆς ὁμοίας ὄντα τυγχάνει δυνάμεις. Διὸ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸ θεῖον ἀναφέρεται Πνεῦμα τῇ προβολῇ. Προβολέως γὰρ πρόβλημα λέγεται, καθάπερ καὶ προβολεὺς αὐτοῦ προβλήματος προβολεὺς. ὡσπερ οὖν τοῦ προβολέως ὁ Πατὴρ προεπινοεῖται κατὰ μὲν τὸ αἰδίον οὐ, ἅμα γὰρ κατ' ἐκεῖνο Πατὴρ τε καὶ προβολεὺς, συναϊδίως τοιοῦτος ὢν, κατὰ δὲ τὸ δύνασθαι καὶ προάγειν. Πρώτερον γὰρ τὸν Υἱὸν παραγάγει τοῦ Πνεύματος, ἤδη νοούμενος ὑφ' ἐστῆκεναι τῇ πρὸς τὸν Υἱὸν ιδιότητι, τῇ πατρότητι· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς αὖ πάλιν προεπινοεῖται τοῦ Πνεύματος, οὐχ ὅτι οὐχ ἅμα ἀλλήλοις συναϊδίως ἐστίν· οὕτω γὰρ τὰ τρία πρόσωπα ἅμα πάντη καὶ συναϊδία, καὶ οὐδαμῶς ἄλλο ἄλλου γε πρότερον· καὶ ὅτι τὸ γεννασθαι πρότερον ἐκ τῆς τοῦ χρήματος φύσεως τοῦ προβάλλεσθαι, καὶ τὸ γεννασθαι τοῦ προβάλλειν, οἷς προεπινοεῖται Πατὴρ τοῦ προβάλλοντος. Καὶ αὕτη πάντως ἐστὶν ἡ τῶν θεῶν ὑποστάσεων τάξις, ἐκ τῆς πηγαιῆς ἀρχῆς καὶ αὕτη ἀνίσχουσα τοῦ Πατρὸς, καθ' ἣν ὁ Πατὴρ μὲν τοῖν δυσὶν, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος πρότερος· καὶ ταῦτα κατὰ τὸ αὐτὸ νῦν τῆς αἰδιότητος ἅμα Πατρίς τε ὄντος Υἱοῦ τε καὶ Θεοῦ Πνεύματος.

ε'. Ἀλλὰ μὴν κάκεινο τοῖς εἰρημένοις προσθεῖται δίκαιον, θεολογικώτατον ὄν· ὅτι ὁ Πατὴρ ἐκάτερον τῶν θεῶν παράγει προσώπων, ἴσον ἑαυτῷ πάντη πάντως καὶ ὁμοιον ταῖς αὐταῖς τῷ ἀριθμῷ τελειότησι. Πάντα γὰρ ὅσα πρόσσει τῷ Πατρὶ ἀνευ πατρότητος, καὶ ὅσαπερ ἐφαρμόττει τῇ θεῇ πατρότητι, καὶ ἀνευ πατρότητος ἅμα καὶ πνεύσεως, καὶ ὅσαπερ αὐταῖς κοινῶς ἐφαρμόττει, κοινὰ καὶ τοῖς ἐκ Πατρὸς εἶναι ὁ θεολογικὸς παραδίδωσι λόγος. Αὐτὰ μὲν γὰρ, ἦτοι πατρότης, καὶ πατρότης ἅμα καὶ πνεύσεως, καὶ ὅσαπερ ἐπέται τῇ πατρότητι, καὶ αὖ πάλιν πατρότητί τε καὶ πνεύσει σχέσεις εἰσι μόνον, οὐ τελειότητες, ὡσπερ καὶ ἡ υἰότης, καὶ ἡ ἐν τῷ Πνεύματι πνεῦσι· διὸ καὶ ιδιότητες ταῦτα, ἐν μόνῳ τῶν προσώπων ἐκάστου προσόντος ἥμιστα κινουμένου καὶ μεταπίπτοντος. Τὰ δὲ παρὰ ταῦτα πάντα τὰ αὐτὰ τῷ ἀριθμῷ κοινὰ τοῖς τρισίν, ἐν εἴη τοῖς αὐτοῖς ἴσος καὶ ὁμοιος Θεὸς ὁ Υἱὸς Θεῷ τῷ Πατρὶ, καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμα Θεῷ Πατρὶ τε καὶ τῷ Υἱῷ· καὶ διὰ ταῦτα Θεὸς εἰς τὰ τρία, τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ οὐσίᾳ, καὶ ταῖς αὐταῖς τελειότησι, τοῦ τρόπου μόνου πως ἐναλλάττοντος, οἷς ἐν Πατρὶ μὲν πηγαίως ταῦτα, καὶ ἀνάρχως, καὶ ἀναιτίως, καὶ μὴ παρ' ἄλλου του διδόμενα, ἐν δὲ τῷ Υἱῷ καὶ Πνεύματι

A causa, et quidquid aliud in re tanta ac simili quispriam excogitaverit, producit. Clarum item est dietas duas facultates divinam essentiam plane esse, et quæ Deo attribuuntur intellectus et voluntas. Intellectus itaque et voluntas perfectiones sunt. Verumtamen cum personæ, quæ producuntur binæ sint, Filius et Spiritus sanctus, ille quidem prosilit ex Patre, quia Pater est, ideoque ad ipsum filiatione refertur: Filius enim Patris est, quemadmodum et Pater, Filii Pater dicitur. Ille vero rursus ex eodem Patre procedit, non quia Pater est, sed quia productor, et producens, et spirans, et quæcunque alia similem facultatem expriment. Proptereaque ad ipsam divinam refertur Spiritus productione. Productoris enim productio dicitur, sicuti et productori vice versa producti est productori. Quemadmodum itaque Pater prius intelligitur quam productori, non secundum æternitatem; namque ea simul una sunt et Pater et Productori, ab omni æternitate talis existens, sed secundum facultatem et productionem; prius enim Filium producit, quam Spiritum, cum jam intelligatur proprietate ad Filium, paternitate nempe subsistere: pari modo et Filius prius intelligitur, quam Spiritus, non quod una simul non sint eadem æternitate: sic enim tres personæ simul modis omnibus, et æternæ, et nullatenus alia alia præcedit: sed quod generari prius sit ipsa natura, quam produci, et generare, quam producere, quibus prius intelligitur Pater, quam producens. Et hic est divinarum hypostaseon ordo ex primigenio principio Patre assurgens quo Pater utraque persona, Filius vero Spiritu sancto anterior est: licet secundum idem momentum æternitatis Pater, Filius et Spiritus sanctus una simul sint.

5. Illud quoque jam dictis apponi non absonum fuerit, ex intimis theologiæ arcanis petitum: Pater ex divinis personis utramque sibimetipsi æqualem per omnia et similem iisdem numero perfectionibus producit. Quæcunque enim insunt Patri, excepta una paternitate, et iis quæ divinæ paternitati accommodata sunt, exceptaque paternitate et spiratione, et quæ illis adaptantur, communia iis quoque, qui ex Patre sunt, theologorum sententia facit. Illa siquidem, paternitas nempe, et paternitas simul et spiratio, et quæ paternitatem consequuntur, itemque paternitatem et spirationem, relationes tantummodo sunt, non perfectiones, quemadmodum et filiatio, et, quæ in Spiritu est, spiratio: proptereaque proprietates, uni soli personæ singulatim inhærentes, nulloque modo sese moventes, aut in aliam recedentes. Præter hæc, universa reliqua eadem numero tribus juxta communia sunt, ut iisdem æqualis et similis Deus Filius sit Deo Patri, et Deus Spiritus Deo Patri, Deoque Filio; proptereaque tria hæc Deus unus, una eademque essentia iisdemque perfectionibus modo tantummodo vario diversoque, quo in Patre quidem hæc tanquam in fonte, et absque principio et causa,

nec ab alio exhibita insunt, in Filio vero et Spiritu, ab alio exhibita, Patre duntaxat, non veluti in fonte, nec absque principio et causa. Solus siquidem fons supersubstantialis divinitatis Pater est, et solus ipse causa, et causator, quod et solus sine causa et sine principio est: neque enim ex aliquo ipse est, ut quodammodo et ipse productus sit, et quæ in ipso sunt ab alio quopiam, et non sine principio, et tanquam in fonte. Siquidem ipse solus est Filii et Spiritus principium absque principio, et absque causa, ut dicebamus.

6. Producens igitur Pater Filium communicat ipsi divinam essentiam, reliquasque omnes illius perfectiones, uti et generativam et productivam simul facultatem. Cum enim ejusdem essentialis personæ sint, easdem quoque possident perfectiones, ut demonstratum est, et intellectus quidem et voluntas perfectiones sunt. Cum alioquin quis non novit intellectum et voluntatem eadem prorsus omnique ex parte in Patre, et Filio, et Spiritu? Verumtamen cum Filius producebatur a Patre, ut Patre, non intelligitur Spiritus sanctus ex Patre ut producente produci. Præintelligitur enim Pater, qua Pater producenti, qua producens est, ut dicebatur. Aliter paternitate, quæ est una ex proprietatibus, sustinente paternam hypostasim, veluti et Filium filiatio, et Spiritum productio, non utique simul fuerit paternitas, et, quæ in Patre est, productio. Præintelligitur siquidem paternitas quæ in Patre est, et idem erit dicere, activæ productioni. Quare et Filius, cum Pater ut producens producit Spiritum sanctum, eandem possidens a Patre per generationem facultatem, productivam nempe, una cum Patre intelligitur in Spiritus processione, quæ una fuerit ex Patre per Filium, una scilicet principio, et una facultate, quæ in Patre et Filio est, in illo veluti in fonte, et absque principio, nec ab alio tradita; in Filio vero tanquam ex principio sine principio, et fonte, et causa per generationem exhibita, ex qua ambo exsiliunt Filius et Spiritus sanctus. Quapropter Spiritus sanctus jure merito ex Patre per Filium procedere dicitur, indubitata ac clara theologorum sententia. Neque enim ex solo Patre, ne Filius illi reputaretur dissimilis, tanquam qui easdem atque Pater perfectiones non possideret, proptereaque neque consubstantialis, quod conformissimum est Arianae heresi, qui Filium divina natura Patris spoliabat. Quorum etenim facultates diversæ sunt, essent quoque eadem ipsa essentia diversa. Neque rursus ex Filio, ne iterum Filius principium existimaretur sine principio: indeque rursus a paterna essentia naturaque alienus. Ad hæc, ne et nepos Patris reputaretur Spiritus sanctus, et Filius item Filii Dei. Esset enim vicissim et Filius Pater. Item, ne quid Filio iuesse, veluti productivam facultatem Spiritus sancti, opinaremur, quod non esset idem numero in Deo et Patre. Introducitur namque et

παρ' ἄλλου του διδόμενα του Πατρὸς οὐκ ἀνάρχως, οὐ πηγαίως, οὐδ' ἀναϊτίως. Μόνη γὰρ πηγὴ τῆς ὑπερουαίου θεότητος ὁ Πατήρ, καὶ μόνος αὐτὸς αἰτία καὶ αἴτιος, ὅτι καὶ μόνος ἀναϊτός τε καὶ ἀναρχος. Οὐδὲ γὰρ ἐκ τινος καὶ αὐτὸς, ἔν' εἴη καὶ αὐτὸς πῶς αἰτιατὸν, καὶ τὰ αὐτῷ προσόντα παρ' ἄλλου του καὶ μὴ ἀνάρχως, μηδὲ πηγαίως. Αὐτὸς γὰρ μόνος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἀρχὴ ἀναρχος καὶ ἀναϊτιος, ὡς ἐλέγομεν.

ς'. Παράγων τοίνυν ὁ Πατήρ τὸν Υἱόν, δίδωσιν αὐτῷ τὴν θεϊαν οὐσίαν, καὶ ὅσαιπερ αὐτῆς τελειότητες, ὥστε καὶ τὴν γεννητικὴν καὶ προβλητικὴν ἄμα δύναμιν. Τῆς γὰρ αὐτῆς οὐσίας τὰ πρόσωπα καὶ τὰς αὐτὰς ἔχει δῆπουθεν τελειότητος, ὡς ἐδείκνυτο καὶ νοῦς δὲ καὶ βούλησις τελειότητες. Ἄλλως τε τίς οὐκ οἶδε νοῦν τε καὶ βούλησιν τὰ αὐτὰ πάντα πάντως ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι; Ἄλλὰ μὴν ὅθ' ὁ Υἱὸς παρήγετο ἐκ Πατρὸς ὡς Πατὴρ, οὐ νοεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς προβολέως παράγεσθαι. Προεπινοεῖται γὰρ ὁ Πατήρ ἢ Πατήρ, τοῦ προβολέως ἢ προβολεύς, ὡς ἐλέγετο. Ἄλλως τε καὶ τῆς πατρότητος ὑφειστώσης, μιᾶς ἰδιότητος οὐσης, τὴν πατρικὴν ὑπόστασιν, καθάπερ καὶ τὸν Υἱόν ἢ υἰότητα, καὶ τὸ Πνεῦμα ἢ προβολή, οὐκ ἂν ἄμα εἴη πατρότης, καὶ ἢ ἐν τῷ Πατρὶ προβολή. Προεπινοηθήσεται γὰρ πατρότης τῆς ἐν Πατρὶ, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς ἐνεργητικῆς προβολῆς. Οὐκοῦν καὶ ὁ Υἱὸς, ὅθ' ὁ Πατήρ ὡς προβολεύς παράγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν αὐτὴν ἔχων παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ γεννήσεως δύναμιν, τὴν προβλητικὴν δηλαδὲ, ξυνεπινοηθήσεται τῷ Πατρὶ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος πρόδοσιν μιᾶν οὐσαν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, μιᾶς δηλαδὲ δυνάμει τε καὶ ἀρχῇ, τῇ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ἐν μὲν ἐκείνῳ πηγαίως οὐσης καὶ ἀνάρχως καὶ μὴ παρ' ἄλλου, ἐν δὲ τῷ Υἱῷ διδομένη διὰ γεννήσεως ἐκ Πατρὸς, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἀνάρχου καὶ πηγῆς καὶ αἰτίας, ἐξ ἧς ἐκάτερα πρόβεισιν Υἱὸς τε καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Ὅστε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰκότως ἐκ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγεται δι' Υἱοῦ, κατὰ τὴν ξυνεπτυγμένην θεολογίαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκ μόνου Πατρὸς, ἵνα μὴ νομίζοιτο ὁ Υἱὸς αὐτῷ ἀνάμοιος, μὴ τὰς αὐτὰς ἔχων τελειότητας τῷ Πατρὶ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὁμοούσιος, ὅπερ οὐδαμῶς ἀπέοικε τῇ τοῦ Ἀρείου αἵρεσει, τὸν Υἱόν ἀλλοτριούσῃ τῆς θείας φύσεως τοῦ Πατρὸς. Ἦν γὰρ αἱ δυνάμεις διαφοραὶ, καὶ αὐτὰ ἂν εἴεν ταῖς οὐσίαις διαφοραὶ οὐδ' αὖ ἐξ Υἱοῦ ἵνα μὴ πάλιν ὁ Υἱὸς ἀρχὴ νομίζοιτο ἀναρχος, κἀντεῦθεν πάλιν ἀλλότριος τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ φύσεως: πρὸς δὲ καὶ ἵνα μὴ υἰωνὸς νομίζοιτο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Πατρὸς, καὶ υἱὸς αὖ πάλιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἦν γὰρ ἂν καὶ ὁ Υἱὸς αὖ πάλιν Πατήρ: πρὸς δὲ καὶ ἵνα μὴ νομίζοιτο τε τῷ Υἱῷ προσεῖναι ὡς παρακτικὴ δύναμις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὴ τῷ αὐτῷ ὅν τῷ ἀριθμῷ κἀν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἐπισπάγεται γὰρ καὶ τοῦτο πάλιν αὐθις τὸ τῆς οὐσίας ἀνόμοιον, ἃ δὴ πάντα ἀνόσια καὶ ἀθέ-

μιτα, και πόρρω τῆς τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίας Ἄ και πίστεως.

ζ'. Διὰ τοῦτο οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, και ἡ καθολικὴ ἐκδόμη, σύνοδος ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπεφθ-
ναντο δι' Υἱοῦ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι Πνεῦμα, οὐχ
ὡς αἰτίου τοῦ Υἱοῦ ὄντος, οὐδ' ὡς ἀρχῆς ἀπλῶς
και προθυλέως τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποστάσεως, ἀλλ'
ὡς ξυναιτίου και ἀρχῆς ἐξ ἀρχῆς, οὐδ' ὡς μὴ οἷου
τε ὄντος τοῦ Πατρὸς μόνου, μόνως τὸ Πνεῦμα παρά-
γειν τὸ ἅγιον. Ἡ γάρ ἂν οὐδὲ τὸν Υἱὸν ἄνευ τινὸς
ἐτέρου προσώπου γεννησάι μόνως Πατὴρ ἠδύνατο,
οἷς τῆς αὐτῆς ἐστὶ τελειότητος τῶν παραγομένων
ἐκάτερον και δυνάμειως. Πατὴρ μὲν γὰρ αὐτὸς αὐτ-
ἀρχικῶς τὸν Υἱὸν γεννᾷ, και τὸ Πνεῦμα προβάλλει τὸ
ἅγιον, αὐτοῦ τε ὄντος ἐστὶ και ὁ Υἱὸς και τὸ
Πνεῦμα, αὐτοῦ τε αὐ ἀπόντος τῆ ἐπινοίᾳ, οὐδ' Υἱὸς
ὄλως ἐστὶ, οὐδὲ τὸ Πνεῦμά πως ἐξ Υἱοῦ, οὐδ'
ὄλως ἐν οὐδὲν τῶν προσώπων, μὴ ὅτι γε πρόδος,
και ἡ πρὸς ὑπαρξιν τῶν προσώπων ἐνέργεια. Υἱὸς
δ' ὡς προβάλλων, παράγων πως και αὐτὸς τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς προῖδν, αὐτὸ γε
προβάλλει, και τοῦ Πατρὸς προβάλλον ἐξήρτηται,
μὴ ὅτι καθὼ γεννᾶται, ἀλλὰ και ἡ προβάλλον ἐστίν,
οἷς διὰ γεννήσεως τῆς αὐτῆς μεταλαβὼν δυνάμειως
τοῦ Πατρὸς ὡς προβάλλοντος, προβάλλει και αὐτὸς
σύναμα τῷ Πατρὶ τὸ ἐκ Πατρὸς προβαλλόμενον.
Ὡς γε και εἰ κατ' ἐπινοίαν ὁ προβολεὺς μὲν τοῦ
Πατρὸς προηγείτο, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πρότερόν
πως ἐκ τοῦ προβολέως παρήγετο τοῦ Υἱοῦ, ὁ Υἱὸς
ἂν ἦν ἐκ τοῦ προβολέως διὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ δὲ γε
Πνεῦμα τῆ αὐτῆ δῆπου δυνάμει τῆ ἐν Πατρὶ, τῆ
γεννητικῆ δηλαδὴ τοῦ Υἱοῦ παρήγεν ἂν και αὐτὸ
τὸν Υἱὸν ἐκ τῷ προβολέως ὡς γε Πατρὸς· οὐχ ὅτι
ὁ προβολεὺς ἦ Πατὴρ οὐκ ἦν ἂν αὐτάρκης τὸν αὐ-
τοῦ γεννησάι Υἱὸν, ἔπου γῶν αὐτὸν αὐτάρκως μόνως
γεννᾷ, καθάπερ και τότε μόνως αὐτάρκως ἂν τὸ
Πνεῦμα παρήγε τὸ ἅγιον· ἀλλ' ὅτι τὴν αὐτὴν ἂν
εἶχε γεννητικὴν δυνάμειν τῷ Πατρὶ διὰ πνεύσεως
αὐτῷ δοθεῖσαν, ὡς τελειότητα και δυνάμειν ἐκ Πα-
τρὸς, μήπω τοῦ Υἱοῦ τῆ ἐπινοίᾳ παραγομένου. Τὴν
δὲ ξυνεπτυγμένην ταύτην θεολογίαν ἡ Ῥωμαϊκὴ
ἀνακτόξασα Ἐκκλησία και ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦ-
μα ἐθεολόγησεν ἐκπορεύεσθαι, τὸ τὸ βουλομένη
νοεῖν διὰ τούτου τῷ δι' Υἱοῦ ἐκ Πατρὸς, ἐν αἰτίαν
μὲν διὰ τούτου και πηγὴν και ἀρχὴν ἐξ ἀρχῆς πη-
γαίαν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑποστάσεως τὸν
Πατέρα κηρύξῃ, και κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου φῶ-
νήν, ξυναιτίον δὲ τὸν Υἱὸν, και πηγὴν ἐκ πηγῆς,
και ἀρχῆς τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, τῷ παρὰ τοῦ
Πατρὸς αὐτὸν ἔχειν τὴν προβλητικὴν δυνάμειν, ὡς
ἐλέγομεν, ἡ Πατὴρ παράγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὸ
και ἀρχειδῶς μὲν και προηγούμενος, φαίην δ' ἂν,
και προκαταρτικῶς, και ἀρχικῶς, και κυρίως ἐκ τοῦ
Πατρὸς προῖδναι φησὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐξ Υἱοῦ
δὲ οὐχ οὔτω, κἂν και ἐξ αὐτοῦ τῆ αὐτῆ παράγεται δυ-
νάμει και προβολῇ. Οὐδὲ γὰρ αἰτίος ἀκαίτιος ὁ Υἱὸς,
οὐδὲ ἀρχὴ ἀναρχος τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποστάσεως.
η'. Ταῦτά τοι και ἐξ Υἱοῦ λέγειν ἐθέσπισε τὸ

hoc rursum, essentiae nempe dissimilitudo, quae
omnia impia, nefaria, et a Christiana Ecclesia et
fide quam disjunctissima sunt.

7. Hinc doctores Ecclesiae et universalis septima
synodus decreverunt, ex Patre per Filium Spiritum
sanctum procedere, non quod sit causa Filius,
et principium absolute, et productor hypostasis
Spiritus; sed quod cum alio causa sit, et
principium ex principio, neque quod non sit potis
solus Pater singulariter Spiritum sanctum produ-
cere: tum enim neque Filium sine alterius per-
sonae ope solus generare potuisset: cum ejusdem
sit perfectionis facultatisque ex productis utrum-
que. Nam Pater ipse sufficienter Filium generat,
et Spiritum sanctum producit, et cum ille est, erit
plane et Filius, et Spiritus: et si is defecerit cog-
itatione nostra, prorsus neque Filius erit, neque
etiam Spiritus ex Filio, et nulla penitus persona,
tantum abest, ut processio sit, et in existentiam
personarum motus. Filius vero veluti produ-
cens, suo modo producit, et ipse Spiritum sanctum,
ex Patre emanantem producit, producensque Patri
adhaeret, non tantum ut generatur, sed etiam ut
producit: namque per generationem facultatis pa-
ternae, ut producentis particeps factus, producit et
ipse una cum Patre, quod a Patre producitur.
Adeo ut, si nostra imaginatione fingamus, a pro-
ducente Patrem ipsum praecedi, et Spiritum san-
ctum ante ipsum Filium produci, Filius esset a pro-
ductore per Spiritum, et Spiritus eadem, quae in
Patre est, facultate, generativa nempe Filii, produ-
ceret et ipse Filium ex productore tanquam Patre.
Non quod producit, qua Pater est, non esset
sufficiens suum generare Filium, cum nunc illum
sufficienter solus generat, quemadmodum et tum
solus sufficienter Spiritum sanctum produxisset:
sed quod perinde atque Pater generativam faculta-
tem sibi per spirationem communicatam, veluti
perfectionem et facultatem possedisset, cum non-
dum Filius a Patre cogitatione nostra productus
esset. Et hanc quidem theologiam implicitam Ro-
mana Ecclesia explicans, et ex Filio Spiritum
procedere determinavit; id scilicet insinuans, per
Filius ex Patre, ut hocce causam, et fontem, et
principium primum sancti Spiritus hypostasis Pa-
trem evulgaret, etiam secundum Dei Verbi vocem,
et causam communiter Filium, et fontem ex fonte,
et principium ex principio ejusdem hypostasis,
quod a Patre ipse productivam facultatem, qua
Pater Spiritum sanctum producit, ut dicebamus,
habeat. Quapropter a primigenia causa et princi-
pali, adderem ipse, primaria et praecipua et pro-
pria a Patre procedere tradit Spiritum sanctum, ex
Filio vero non aequae, licet et ex ipso eadem facul-
tate et productione producat. Neque enim Fi-
lius est causa sine causa, neque principium sine
principio hypostasis Spiritus.

8. Proptereaque et ex Filio dicit Spiritum san-

etiam decrevit, per hoc illud innuens, per *Filium* ex *Patre*. Sicut enim illud, per *Filium* Patrem præponit, eumque ejusdem actionis primariam causam et fontem, et absque principio præintelligit, ita et illud, ex *Filio*, *Filium* una cum eo causam et principium ex principio, Patrem vero simpliciter causam et principium absque principio Spiritus demonstrat. Hincque si aliquo in loco *Filium* principium et causam vocat, sive permittit dicere, Spiritus hypostasis, quemadmodum in definitione sacre universalis octavæ synodi, Florentiæ coactæ scriptum est, non absolute principium, neque causam eum prætenedit esse, sed principium ex principio, et causam, causam scilicet cum alio. Sicuti et illud rursus, quod in eadem definitione continetur, *eo modo Spiritum et ex Filio produci, quo ex ipso Patre producitur*, non secundum modum processionis intelligit, ut æqua ratione, veluti ex fonte, et sine principio et causa, et quasi ex ipso Filio Spiritus producat, quemadmodum et ex ipso Patre: sibi enim ipsa contradicere, si hoc pacto verba illa intelligeret, et ex *Filio* Spiritum determinans, sed secundum unum ac idem facultatis, quæ una numero est in Patre et Filio, per generationem, ut diximus, ex Patre Filio exhibitæ, sicuti et essentia ipsa exhibitæ est. Ideoque et Filium ex Patre producere Spiritum definit, et producentem ipsum esse ex Patre, et quæcumque alia eadem pollent facultate.

9. His a nobis hunc in modum expositis, si quis addubitat, primum quidem: Quomodo Filius non generat, quemadmodum, et producit, cum ejusdem facultatis generativæ perinde atque Pater particeps sit? vel quomodo Spiritus sanctus neque producit, neque generat, cum ipsi ambæ insint hæ facultates eodem, quo et in Patre et Filio modo? secundum: Quomodo non erunt duo principia, cum producentia duo sint? aut quomodo non erit contractio, dum duo in unum principium concurrunt? primo loco de primo dicat, Patre Filium generante facultate generativa, ut diximus, generationem suæ facultati adhaerescere, qua Filius generatur a Patre: pari ratione et Patre per Filium Spiritum producente, productionem et ipsam propriæ suæ facultati adhaerescere, qua ex Patre per Filium Spiritus sanctus procedit. Neque itaque Filius ob hæc generat; neque Spiritus sanctus aliquid generat, aut emittit. Namque Pater duas facultates, generativam Filio, generativam et productivam Spiritui sancto, suis operationibus conjunctas, ut perfectiones tantum, non ut facultates communicat. Estque præterea utraque facultas infinita, iisque, quæ ex Patre sunt, commensurata, infinitis et ipsis, una eademque infinitione, et quæ semper producuntur, ut theologorum dicta tinnunt. Ideoque et Pater una facultate generativa, non plures una filiali hypostasi generat, nec una productiva facultate plures producit Spiritus. Hinc neque tribus plures in divinis hypostases numerantur, nec

Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκεῖνο δὴ περὶ διὰ τοῦτου δηλοῦσα, τὸ δι' Υἱοῦ ἐκ Πατρὸς. Ὡς γὰρ δι' Υἱοῦ τὸν Πατέρα προτίθησι, καὶ τοῦτον τῆς αὐτῆς ἐνεργείας προκαταρκτικὸν αἴτιον καὶ πηγαῖον καὶ ἀναρχον προεπινοεῖ, οὕτω καὶ τὸ, καὶ ἐξ Υἱοῦ, τὸν μὲν Υἱὸν ξυναίτιον καὶ ἀρχὴν ἐξ ἀρχῆς, τὸν δὲ Πατέρα ἀπλῶς αἴτιον καὶ ἀρχὴν ἀναρχον ἀποφαίνει τοῦ Πνεύματος. Ὅθεν καὶ εἰ που τὸν Υἱὸν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν φησὶν, ἢ ξυγχωρεῖ λέγειν, τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑποστάσεως, καθάπερ ἐν τῷ ὄρω τῆς ἱερᾶς καθολικῆς ὀγδόης συνόδου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ γέγραπται, οὐχ ἀπλῶς ἀρχὴν οὐδ' αἰτίαν αὐτὸν βούλεται εἶναι, ἀλλ' ἀρχὴν ἐξ ἀρχῆς, καὶ αἰτίαν, ἢ αἴτιον, ὡς ξυναίτιον. Ὡς περ αὖ πάλιν κάκεινο ἐν τῷ αὐτῷ περιεχόμενον ὄρω τὸ, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι καθάπερ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, οὐ κατὰ τὸν τρόπον νοεῖ τῆς προόδου, ὥστε ὡσαύτως, ἢτοι πηγαῖως καὶ ἀνάρχως καὶ ἀναίτιως, καὶ ὄσον ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προάγεσθαι, καθάπερ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς: ἀντιφάσει γὰρ περιέπιπτεν, εἰ οὕτως ἐνόει ταῦτα, καὶ ἐξ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα κηρύττουσα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ταῦτον τῆς δυνάμεως, μιᾶς οὐσίας τῷ ἀριθμῷ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, διὰ γεννήσεως, ὡς ἐλέγομεν, ἐκ Πατρὸς τῷ Υἱῷ δεδομένης, καθάπερ καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς. Διὸ καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ Πατρὸς παράγειν κηρύττει τὸ Πνεῦμα, καὶ προβάλλοντα αὐτὸν εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅσα τῆς ὁμοίας ἐστὶ δυνάμεως.

θ'. Εἰ δὲ τούτων ὑφ' ἡμῶν εἰρημένων τις ἀποροῖ, πρῶτον μὲν, Πῶς οὖν ὁ Υἱὸς οὐ γεννᾷ καθάπερ δὴ καὶ προβάλλει, τῆς αὐτῆς μεταλαγχάνων γεννητικῆς δυνάμεως τῷ Πατρὶ; ἢ πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὔτε προβάλλει, οὔτε γεννᾷ, τῶν δυνάμεων ἑκατέρων οὐσῶν ἐν αὐτῷ, καθάπερ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ; δεῦτερον δὲ, Πῶς οὖν οὐ δύο ἀρχαὶ δυαῖν ὄντων τῶν προβαλλόντων, ἢ πῶς οὐ ξυναλοιφή, εἰ δύο μίᾳ ἀρχῇ; Ἰστω πρῶτον μὲν πρὸς τὸ πρότερον, ὅτι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν γεννῶντος τῇ γεννητικῇ δυνάμει, καθάπερ ἐλέγομεν, ἡ γέννησις ξυνηπται τῇ ἐκυτῆς δυνάμει, ἢ ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προβάλλοντος, ἡ προβολὴ ξυνηπται τῇ ἑαυτῆς καὶ αὐτῆ δυνάμει, ἢ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται. Οὕτε τοίνυν ὁ Υἱὸς γεννᾷ διὰ ταῦτα, οὔτε τὸ ἅγιον Πνεῦμα γεννᾷ τι, ἢ ἐκπορεύει. Μεταδίδωσι γὰρ ὁ Πατὴρ τῶν εἰρημένων δυνάμεων, τῆς μὲν γεννητικῆς τῷ Υἱῷ, τῆς δὲ γεννητικῆς καὶ προβλητικῆς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ξυνημμένων ἤδη ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐν γείαις, ὡς τελειότητων μόνον, οὐχ ὡς δυνάμεων. Ἰδέσθι δὲ καὶ ὁ τὴν δυνάμιν ἑκατέραν ἀπειρον εἶναι καὶ ξυμμετρομένην τοῖς ἐκ Πατρὸς καὶ ὑπο τοῖς ἀπείροις ὅσοι μιᾶ καὶ τῇ αὐτῇ ἀπειρίᾳ, καὶ ἀεὶ παραγομένοις κατὰ τὴν τῶν θεολόγων φωνήν. Διὸ καὶ ὁ Πατὴρ μιᾶ δυνάμει γεννητικῇ οὐ πλείους μιᾶς υἱικῆς ὑποστάσεως γεννᾷ, οὐδ' ἐνὸς αὖ μιᾶ δυνάμει προβλητικῆς πλείω παράγει τὰ Πνεύματα. Ταῦτά τοι καὶ οὐ πλείω τριῶν ἐν τοῖς

Θείους έντεϋθεν αὐ ὑποστάσεις, καθάπερ τοῖς θεολο-
γικωτέροις ἐξήτασται. Οὐχ οὕτω δὲ ξυμβαίνει, περὶ
τὴν ἐν τῷ Υἱῷ προβλητικὴν δύναμιν, τὴν ἐκ Πατρὸς
αὐτῷ δεδομένην διὰ γεννήσεως. Αὕτη γὰρ, ὅθ' ὁ
Υἱὸς παρῆκται, μήπω νοουμένου τοῦ Πνεύματος
ἐκπορεύεσθαι, καθάπερ πρόσθεν ἐλέγομεν, ἐκ Πα-
τρὸς δέδοται τῷ Υἱῷ μήπω τοῦ Πατρὸς ὡς προβο-
λέως αὐτῇ τὸ Πνεῦμα προάγοντος. Διὸ καὶ τῇ αὐτῇ
δυνάμει καὶ ὁ Υἱὸς, ἢ προβάλλον ἐκ τοῦ Πατρὸς,
σύναμα Πατρὶ μὲν προδῶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύει τὸ
ἅγιον, ὅθ' ὁ Πατὴρ ἢ προβολεύς αὐτὸ ἐκπορεύει.

Γ'. Ἐπειτα δὲ καὶ πρὸς τὸ δεύτερον ἴστω, ὅτι τὸ
τῆς ἀρχῆς ἔννομα διττῶς οὐ μόνον τοῖς φιλοσόφοις,
ἀλλὰ καὶ τοῖς θεολογοῦσι λαμβάνεται, ἓνα μὲν τρό-
πον ὡς δύναμις, ἄλλον δ' αὖ ὡς πρόσωπον, ἢ ἀτο-
μον, ἢ ὑπόστασις. Καλεῖται δὲ ἡ μὲν ἀρχὴ ἢ ὡς
δύναμις, ἢ, τουτέστιν, ἢ δυνάμει καὶ ἀρχῇ προάγει
τάχα προάγον, αὐτῆς μὲν οὐ προαγωγῆς· ἢ γὰρ ἂν
καὶ αὐτῇ ἄλλῃ τινὲ δυνάμει παρῆγε τῇ ἐν αὐτῇ, καὶ
αὐτῇ πάλιν αὖ ἑτέρᾳ δυνάμει, κἀντεϋθεν ἐν τοῖς
καθ' αὐτὸ ἢ ἐπ' ἀπειρον ἦν προχώρησις, ὕπερ ἀτο-
πον· ἀρχῆς δὲ οὐσης αὐτῆς καὶ δυνάμειος, ἢ προά-
γει τὸ αὐτὴν ἔχον, ὡς ἀρχὴ κατὰ τὸ δεύτερον τῆς
ἀρχῆς σημαίνοντο. Ἡ δὲ ἀρχὴ ἢ ὡς πρόσωπον, ἢ
ἀτομον, ἢ ὑπόστασις, ἢ τις καλεῖται, τουτέστιν ἢ τις
παράγει τῇ ἢ δυνάμει τῇ ἐν αὐτῇ δηλαδὴ. Τσαυ-
ταχῶς οὖν τοῦ τῆς ἀρχῆς ὀνόματος ἐκλαμβανόμενου,
εἰ μὲν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ δύο τὰς ἀρχὰς θεῆ τις
ὡς δυνάμεις προβλητικῆς, αἷ Πατὴρ καὶ Υἱὸς τὸ
Πνεῦμα παράγουσι, μάλα ἀτοπον, καὶ ψευδὲς, καὶ
τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον. Ἡ γὰρ ἂν οὐδ' ἡ αὐτῆ οὐσία
τῷ ἀριθμῷ Πατρὶ προσῆν καὶ Υἱῷ, οἷς τῇ τῆς
αὐτῆς δυνάμειος διακρίσει καὶ ἡ διακρίσις εὐθὺς
ἔπεται τῆς οὐσίας, ἔστι μὲν ὅτε καὶ εἶδει, ἔστι δ'
ὅτε καὶ τῷ ἀτόμῳ. Ἄλλ' οὕτω δύο ἀρχὰς ἐν τοῖν
θεοῖν ὡς δυνάμεις οὐδαμῶς ἢ ἱερὰ τῶν Ῥωμαίων
ἐξέτασεν Ἐκκλησία. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὅπου γε,
καθάπερ ἐλέγομεν, πάντῃ τὴν αὐτῆς ἐν Πατρὶ προ-
βλητικὴν δύναμιν ἀριθμῷ προσεῖναι δοξάζει καὶ
τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτῷ δεδομένην διὰ γεννή-
σεως, καθάπερ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτὴν, ὅσα τε ἄλλα
ἐκ μὲν τοῖς προσώποις ἐκ τῆς πηγῆς ἀρχῆς διδο-
σθαι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, κἀντεϋθεν καὶ μίαν ἀ-
ριθμῷ πρόσθεν, καὶ ἐν δὲ ἑποῦ Πνεῦμα τὸ παραγά-
μενον ἐκ Πατρὸς δ' Υἱῷ, τῇ μὲν ἀριθμῷ δυνάμει
τῇ ἐν ἀμφοῖν. Εἰ δὲ δύο ἀρχὰς οὕτω τις ἐκλαμβά-
νειν ἐθέλει, καθάπερ ὑποστάσεις δύο καὶ πρόσωπα,
τί τὸ ἀτοπον πρὸς τῆς Τριάδος αὐτῆς; ἢ πῶσον κατὰ
τῆς Ἐκκλησίας έντεϋθεν γένοιτ' ἂν δόγμα τῷ τοῦ
Ἀρείου προσεικόσ; Καὶ πειθέτω σὲ τὸ μὲν δυνάμει
τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τὴν κτίσιν παράγειν, τρεῖς
ἀρχὰς οὕτως ὡς ὑποστάσεις, οὐχ ὡς δυνάμεις. Ὅ τε
γὰρ Πατὴρ παράγει τὴν κτίσιν, ὅθ' ὁ Υἱὸς παράγει τὴν
κτίσιν, τὸ τε Πνεῦμα τὸ ἅγιον παράγει τὴν κτίσιν·
καὶ οὐδὲν έντεϋθεν ἔπεται ἀτοπον, οὐδ' ἀσεβὲς δόγμα,
οὐδὲ τῷ τοῦ Ἀρείου προσεικόσ. Ἐὼς γὰρ ἂν μὲν
θεότητι αὐ ὑποστάσεις πληθύνονται, οὐδέποτε ἀτο-
πον νομισθεῖν τὸ ἐν μὲν καὶ τῇ αὐτῇ δυνάμει πλείους
τὰς ἀρχὰς ὑπάρχειν ὡς ὑποστάσεις.

A sunt, uti accuratiorum theologorum examine consti-
tutum est. Aliter vero se habet in facultate pro-
ductiva, quæ in Filio est, ex Patre ipsi per genera-
tionem exhibita. Illa enim, cum Filius productus
est, nondum intellecto, Spiritum procedere, ut
antea dictum est, ex Patre traditur Filio, nondum
Patre, veluti productore, ea Spiritum producente.
Proptereaque eadem facultate et Filius, qua pro-
ductor est ex Patre, simul cum Patre una proces-
sione Spiritum sanctum producit, cum Pater, qua
productor est, illum producit.

10. De secundo postmodum sciat, principii no-
men, non tantum a philosophis sed a theologis
quoque bipartito accipi, et uno quidem modo, uti
facultas, alio uti persona, aut individuum, aut
hypostasis: vocatur vero principium, ut facultas,
qua nempe facultate et principio producentis produ-
dit, ipsa quidem nullo modo producente; nam-
que tum et ipsa alia quapiam facultate, quæ in ea
esset, produceret, et ipsa rursus alia facultate,
hincque in rebus similibus processio daretur in in-
finitum, quod plane absurdum est. Sed cum ea
est principium et facultas, qua producit eandem
possidens, uti principium, secundo principii signifi-
licatu, principii scilicet quod est ut persona, aut
individuum, aut hypostasis, sic vocati, qui produ-
cit facultate quam in se habet. Tot itaque modis
nomine principii accepto, si in Patre et Filio duo
principia quis constituerit, veluti facultates produc-
tivas, quibus Pater et Filius Spiritum producant,
absurdum id maximopere, et falsum, et a veritate
alienum asseveraverit. Tum siquidem neque eadem
numero essentia Patri inesset et Filio, quos ejusdem
facultatis distinctione statim et nature distinctio
subsequeretur, aliquando specie, aliquando indivi-
duo diversa. Et hac ratione duo principia in duabus
personis ut facultates nunquam sacra Romano-
rum Ecclesia tenuit. Nil minus; cum, ut jam dixi-
mus, modis omnibus eandem producentem facul-
tatem, quæ in Patre est numero, in Filio quoque
esse censet, ex Patre ipsi per generationem com-
municatam, uti et essentiam ipsam, et quotquot
alia personis ex primigenio principio Deo et Patre
tribuuntur: indeque unam numero progressionem,
et unam numero Spiritum productum a Patre
per Filium, unica numero facultate, quæ in am-
bibus est. Quod si quis duo principia ita acceperit,
quasi duas hypostases et personas, quodnam ab-
surdum, per Trinitatem ipsam, vel quodnam inde
adversus Ecclesiam dogma, Ario concordans,
assurget? Et saudeat te, quod una facultate tres hy-
postases creaturam producant, tria principia æque
atque hypostases, et non facultates. Tum enim Pater
creaturam producit, tum Filius creaturam produ-
cit, tum Spiritus sanctus creaturam producit; et
nihil inde absurdi consequitur, neque dogma in-
pium, neque quod Arianam hæresim referat. Donec
enim in una Deitate hypostases multiplicantur, nul-
lum absurdum reputabitur, in una eademque fa-
cultate plura principia veluti hypostases existere.

11. His itaque manifestum remanet, nullam inde A
 divisionem aut contractionem sequi, neque ali-
 quod absurdum, neque quod fieri non possit, in
 una siquidem facultate productiva, uti personæ,
 hypostases dividuntur Pater et Filius, quemadmo-
 dum et in una essentia Pater et Filius et Spiritus
 sanctus, non duo productores existentes, sed
 unus. Duo utique producentes modo solummodo
 differentes. Illud etenim facultatem respicit, quæ
 una est, non plures in utroque. Proptereaque unus
 omnino producens: hoc uno hypostases re quasi
 separantes. Proptereaque duos dicimus producen-
 tes, ex penitissima ipsa theologiæ doctrina. Hæc
 est Romanæ Ecclesiæ, quod idem erit dicere, uni-
 versalis fidei de processione Spiritus sancti pietas.
 His nos educati sumus instructique dogmatibus: B
 non sophisticos, ut quidam obloquuntur, aut per-
 suasibilia sapientiæ verba, aut humana excogitata
 temere sequimur, sed Ecclesiæ doctores, senten-
 tiasque eorum, singulas divinitus pronuntiatas.
 Hinc etiam colligi potest existimarique sibi ipsis
 concordia Patres enuntiasse, neque de iisdem di-
 versa atque contraria, sibi ipsis adversantes, con-
 cinnasse, in quam sententiam, qui res theologicas
 ignorant, aberrat, cum vel sanctorum pronuntiatas
 obelo transigunt, vel spuris injectis adulterant,
 vel pernegant, vel male et inseite, et, ut ipsis allubescit, interpretantur.

12. Verum tu nihil tale patiaris, quem ego et
 omnibus aliis, sed potissimum exquisito circa pie-
 tatem studio, et rectorum dogmatum integritate C
 vere fortunatum reputo. Et diligenter animo, quæ
 ab utrisque producuntur perpensis, sequere potius
 eos qui ratione res theologicas pertractant, quam
 imperitos improbe, qui nullam sui dicti rationem,
 quæ rationi ipsi consonans sit, adducunt, et judi-
 cium potius vitant, et veritatem occultant, et na-
 tionem Græcorum tum factis, tum dictis misere
 perdunt. Erat animus hanc orationem prolixiorē
 edere, et de iisdem multo plura concinnare, sed hæc
 in præsentia satis esse duxi tuæ examinatriet ani-
 mæ, quæ ex paucissimis multo plura conjicere
 atque apprehendere valet. Secuturo postmodum
 tempore, si annueris, latiorē de rebus divinis
 sermonem habebimus, accuratius theologicas sen-
 tentias recensentes. Mos siquidem prorsus tibi, D
 veluti patriæ et nationis curatorī gerendus est.

ια'. Ἐκ τούτων δὴ φανερόν, ὅτι οὐδεμία τις ἐντεῦθεν
 διαίρεσις ἢ συναίρεσις ἔπεται, ἔπεται οὐδ' ἄλλο τι
 ἀτοπον καὶ ἀδύνατον. Ἐν γὰρ μιᾷ δυνάμει προβλητικῇ
 προσωπικῶς αἱ ὑποστάσεις διήρηνται Πατὴρ καὶ Υἱός,
 καθάπερ καὶ ἐν μιᾷ οὐσίᾳ Πατὴρ Υἱός τε καὶ Πνεῦμα
 ἅγιον, οὐ δύο μὲν προβολεῖς ὄντες, ἀλλ' εἷς· δύο γε
 μὴν προβάλλοντες, τῷ τρόπῳ μόνῳ γε διαφέροντες.
 Ἐκεῖνο μὲν γὰρ τὴν δυνάμιν ἀφορᾷ, μίαν οὖσαν, οὐ
 πλείους ἐν ἑκατέρῳ, καὶ διὰ τοῦτο εἷς πάντως ὁ
 προβολεὺς· τοῦτο δὲ ἄρα τὰς ὑποστάσεις ὡς διακρι-
 νομένας τῷ χρήματι. Καὶ διὰ τοῦτο δύο φημὲν θεο-
 λογικώτατα τοὺς προβάλλοντας. Αὕτη ἐστὶν ἡ τῆς
 Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς κα-
 θολικῆς πίστεως περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος ἡ εὐσέβεια. Τοιούτοις ἡμεῖς ἐτράφημέν
 τε καὶ ἐπαιδεύθημεν δόγμασιν, οὐ σοφίσμασιν, ὡς
 ἐνιοὶ φασιν, ἢ παιθοῖ σοφίας, ἢ ἀνθρωπίναις ἐν-
 νοίαις γυμναῖς ἐπόμενοι, ἀλλὰ τοῖς θεολόγοις τῆς
 Ἐκκλησίας, καὶ ὅσαπερ θεόθεν ἐφθέγγαντο. Ἐντεῦ-
 θεν ἐστὶ διὰ τούτων καὶ τοὺς ἁγίους νομίζειν ξυν-
 ωδὰ σφίσι αὐτοῖς φθέγγεσθαι, καὶ οὐ περὶ τῶν αὐ-
 τῶν διαφέρεισθαι, ὅπερ οἱ τῆς θεολογικῆς σοφίας
 ἀνεπιστήμονες πάσχουσιν, ἥτοι τὰ τῶν ἁγίων ὀβελί-
 ζόντες ἀξιώματα, ἢ νοθεύοντες, ἢ ἀρνούμενοι, ἢ
 κακῶς καὶ ἀνεπιστημόνως, καὶ ὡς αὐτοῖς ἐφετὸν,
 ἐξηγούμενοι.

ιβ'. Ἀλλὰ μὴ τοιοῦτόν τι πάθοις αὐτὸς, ὃν ἐγὼ
 πᾶσιν ἄλλοις εὐδαίμονα τῷ ὄντι νομίζω, καὶ δὴ καὶ
 τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν ἀκριθείᾳ καὶ τῇ τῶν
 ὀρθῶν δογμάτων ὀρθότητι. Ἀλλ' ἐπιστήσας σὺν
 ἀκριθείᾳ τοῖς λεγομένοις ἐξ ἑκατέρων, ἔπου
 τοῖς θεολογικώτερος μᾶλλον σὺν λόγῳ ἢ τοῖς
 ἀμαθέσι σὺν ἀμαθείᾳ, λόγον μὲν οὐδένα ἀπο-
 διδοῦσιν, ὃς ἂν καὶ εὐλογος νομισθεῖη, φυγοδικοῦσι
 δὲ μᾶλλον, καὶ τὴν ἀλήθειαν ξυγκαλύπτουσι, καὶ τὸ
 τῶν Ἑλλήνων γένος οἷς πράττουσι τε καὶ λέγουσι
 διαφθείρουσιν. Ἐβουλόμην τὸν παρόντα λόγον ἐκ-
 τείνειν, καὶ πλείω σοι γράφειν τῶν αὐτῶν περὶ
 λαμπρότατα· ἀλλ' ἄρχειν ἐνόμισα ταῦτα νυνὶ τῇ
 ἐξεταστικῇ σου ψυχῇ, ἐξ ὀλίγων ἔγαν τὰ πλείω ξυνι-
 δεῖν δυναμένῃ. Ἐν δὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ διεξο-
 δικώτερον, εἰ σὺ χελεύοις, θεολογήσομεν, ἀκριβέ-
 στερον τὰ τῆς θεολογίας διεξερχόμενοι δόγματα.
 Δεῖ γὰρ σοι πείθεσθαι πάντως, καθάπερ πατρὶ καὶ
 κηδεμόνι τοῦ γένους.

JOANNIS ARGYROPULI EPISTOLA AD DOMINICUM ROBOREUM, CARDINALEM TAURINENSEM.

In codice Taurinensi 433 (Pasini Cod. Taurin. p. 102) habetur Aristotelis opus de animo a Joanne Argyropylo emendatione ultima elegantius causa Domitici Roborei cardinalis Taurinensis traductum.

In fronte totius operis elegantissima habetur Argyronyli epistola ad cardinalem Roboreum, cujus gratia interpretationem hanc accuratiorē suscepit. Integram hic subjicere non inutile fuerit, utpote quæ cardinalis mirabilem erga litteras et scientias propensionem commendat.

Joannes Argyropylos Dominico Roboreo cardi-
 nali Taurinensi salutem perpetuamque felicitatem.

Meus erga te amor summæque benevolentia, Sa-
 pientissime Pater, id agere me optimo suo jure

compellit: quod ni facerem, nemo homo nimirum
 esset, qui usque meum me munus officiumque aut
 ignorare aut negligere posthabereque putaret, quo-
 tum utriusque turpitudinem non mediocrem præ se